

SECTIO IV.

DE MISSIONE DIVINARUM PERSONARUM
ET SINGILLATIM DE MISSIONE SPIRITUS SANCTI

CAPUT I.

DE MISSIONE VISIBILI ET INVISIBILI
ET DE INHABITATIONE PERSONARUM DIVINARUM CONSIDERATA
EX PARTE CREATORUM SANCTIFICATAE

THESES XLII.

*De notione missionis in persona divina, et de distinctione
inter missionem visibilem ac invisibilem.*

* Missio generatim includit ordinem aliquem missi tum ad personam a qua mittitur, tum ad terminum quo mittitur; unde missio in personis divinis non quidem diversitatem naturae, sed tum aeternam processionem missi a mittente tum efficientiam in tempore ac personae manifestationem includit, prae cuius efficientiae et manifestationis distin-
tivitate distinguitur missio visibilis et invisibilis. *

I. Missio (passive accepta) significat unius ab altero egressionem secundum aliquam rationem principii (physicam vel moralem) ad aliquem terminum. Dicit ergo a) distinctionem realem mittentis et missi; b) aliquam vel propriam vel impro priam dependentiam missi a mittente secundum auctoritatem vel consilium vel originem (S. Th. 1. q. 43. a. 1.); c) habitudinem ad terminum; sive iste terminus sit locus, ut missus ibi sit, ubi antea non erat, vel novo modo sit; sive sit aliquis effectus, ut illum operetur. Ergo missio necessario infert habitudinem missi ad duplum terminum, ad mittentem a quo, et ad terminum seu effectum, ad quem mittitur.

Cum haec missionis notio sit essentialis, etiam in divinis missio secundum eam intelligenda est seclusis imperfectionibus, quas sane non missio per se sed creatura missa includit. Haec imperfectiones Ariani transferebant a creaturis ad missionem per se spectatam, siveque Filium Patre, Spiritum Sanctum etiam Filio inferiorem esse asserebant,

quia in Scripturis Filius a Patre, Spiritus Sanctus a Patre et Filio dicuntur missus. Immo vero quia Pater est et Filius, atque Filius nihil potest a se facere sed facit similiter, quaecumque facit Pater, ex hac unitate essentiae et distinctione per originem Christus Dominus ipse infert missionem Filii a Patre esse tales, ut postulet aequalitatem honoris, quo colendus est missus cum mittente: a ut omnes honorificant Filium, sicut honorificant Patrem; qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum. » Io V. 18-23. Patres frequenter refellunt illam fallaciam Ariananam; inter alios Augustinus indicat rationem, qua imperfectiones illae excludantur in missione personae divinae. « Non ideo minorem Filium quia missus est a Patre, nec ideo minorem Spiritum Sanctum quia et Pater eum misit et Filius, sufficienter demonstratum est. Sive enim propter visibilem creaturam sive potius propter principii commendationem, non propter inaequalitatem vel imparitatem vel dissimilitudinem substantiae in Scripturis haec posita intelliguntur; quia, etiamsi voluisse Deus Pater per subiectam creaturam visibiliter apparere, absurdissime tamen aut a Filio quem genuit, aut a Spiritu Santo qui de illo procedit, missus diceretur » Aug. Trin. IV. n. 32.; S. Th. 1. q. 43. a. 1. ad 1. et 2. Cf. th. XXXIII.

Missio itaque in divinis duo includit, velut fundamen tum est origo personae missae a mittente, formalis autem ratio missionis completur in efficientia aliqua externa, qua persona ab alia procedens vel manifestetur vel novo modo incipiat esse praesens in creatura. Vide s. Aug. Trin. IV. n. 27. 28. Nisi enim persona qua mitti dicitur, procedat a mittente, non potest intelligi ordo essentialiter inclusus in notione mittentis et missi. Propter perfectionem enim personae divinae et propter unitatem naturae dependentia missi a mittente non potest esse proprie dicta, sed solum sicut essentiae ita virtutis, consilii, operationis communica tio ab una persona in aliam, quod ipsum est processio unius ab alia.

Porro quoad terminum, ad quem fiat missio, propter eandem personae missae perfectionem non potest esse sermo

de mutatione sive locali sive quavis alia in ipsa persona, sed mutatio necessario sistit in creatura, cui divina persona vel speciali modo praesens manifestatur, vel speciali modo coniungitur. Dixi *speciali modo* persona praesens manifestatur vel coniungitur creaturae. Nam missio sicut donationis personae divinae secundum linguam sanctam Scripturam et Patrum sensu saltem magis proprio non dicitur nisi ad *inhabitandum et manendum* in creatura (ἴνοικησις, ꝑοντ. Io. XIV. 16. 23.; 1. Cor. III. 16.; VI. 19.; 2. Cor. VI. 16. etc.); *inhabitatio* antem haec est Dei amantis et amati in supernaturaliter amato et amante. Unde missio omnis personae divinae saltem ordinem habet ad hanc inhabitacionem et supernaturalem sanctificationem. Sed de hac re paulo post dicemus.

Ex his consequitur, a) fundamentum missionis esse quidem aeternum et necessarium, missionem vero ipsam fieri in tempore et esse liberam libertate utique unius numero voluntatis in persona mittente et missa (cf. S. Th. I. q. 43. a. 2.); b) latius patere, quod personae divinae dicuntur venire vel dari creaturae, quam quod dicuntur mitti. Venire enim et dari dici potest secundum aliquem effectum aut aliquod charisma Deus absolute spectatus aut quaevis persona divina absque respectu ad processionem a principio; at mitti non intelligitur ex dictis nisi persona procedens ab altera, quae mittit (1). Lege Suarez I. XII. c. 2. et 3.; Petav. I. VIII. c. 1. De ratione, qua Deus venire et discendere dicitur, egimus in Tractatu de Deo th. XXXIV. Consequitur c) ex dictis, missionem personae divinae non esse nisi ad creaturam rationalem, et non nisi secundum effectus atque in ordine ad effectus supernaturales.

II. Diximus, personae missionem esse vel per manifestationem praesentiae vel per speciale coniunctionem cum creatura. In hoc ipso indicata est distinctio duplicitis missionis visibilis scilicet et invisibilis.

(1) Aliud est, quando Filius factus homo dicitur in Scripturis secundum humanam naturam mitti a Spiritu Sancto ad aliquod manus, vel Patres quandoque etiam dicunt eum mitti a SS. Trinitate et a se ipso, quod videlicet, quatenus Deus est, mittit se ipsum ut hominem. Vide supra th. XXXIII. n. II. et cf. Tract. de Incarnat. th. XLVII.

Missio itaque visibilis est, quando persona divina procedens ab alia vel fit visibilis in natura visibili sibi facta propria, vel quando cum habitudine aliqua ad supernaturalem inhabitationem et sanctificationem specialiter praesens exhibetur per ostenta aliqua producta ad tam personam distinctam significandam. Unde missio visibilis recte distinguitur ea quae dici potest *substantialis*, cuiusmodi sola erat Verbi incarnationis: « ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere » Gal. IV. 4. etc.; altera deinde potest appellari missio in *symbolis* vel *repraesentativa*, cuiusmodi erat Christo baptizato « descendens Spiritus Sanctus quasi columba, » et super Apostolos in « linguis tamquam ignis »

De missione hac visibili personarum divinarum multis disserit Augustinus Trin. II. « Si ergo missus dicitur (Filius), in quantum apparuit foris in creatura corporali, qui intus in natura spirituali oculis mortali semper occultus est, iam in promptu est intelligere etiam de Spiritu Sancto, cur missus et ipse dicatur. Facta est enim quedam creaturae species ex tempore, in qua visibiliter ostendetur Spiritus Sanctus, sive cum in ipsum Dominum corporali specie velut columba descendit, sive cum die Pentecostes... visae sunt illis linguae divisae tamquam ignis... Haec operatio visibiliter expressa et oculis oblata mortalibus missio Spiritus Sancti dicta est (visibilis), non ut appareret eius ipsa substantia, qua et ipse invisibilis et incomunicabilis est sicut Pater et Filius, sed ut exterioribus visis hominum corda commota a temporali manifestatione venientis ad occultam aeternitatem semper praesentis converterentur... Apparuerunt ista, sicut opportune apparere debuerant, creaturæ servientes creatori et ad nutum eius incomunicabiliter in se ipso permanentis, ad eum significandum et demonstrandum, sicut significari et demonstrari mortalibus oportebat, mutata atque conversa » Aug. I. c. n. 10. 11. vide ibi reliqua. Cf. thesim VI.

Quoniam missio visibilis *repraesentativa* ordinem habet ad missionem invisibilem per sanctificationem, ideo docent aliqui theologi (cf. Suarez I. XII. c. 4 n. 5. sqq.; Ruiz

disp. 109. sect. 8. n. 9. sqq.), missionem visibilem esse manifestationem missionis invisibilis praesentis, ut quando Spiritus Sanctus missus est Apostolis; vel iam factae, ut quando facta est visibilis missio in Christum baptismatum. Propterea theophanias veteris Testamenti de quibus egimus th. VI., etiam si Angelus Domini dicatur esse ipsum Verbum, verentur appellare *missiones Filii* et malunt dicere *apparitiones*. Ratio est, quia illae apparitiones non ordinabantur ad significandam sanctificationem et missionem invisibilem, quae tum fieret aut antea iam facta esset (cf. S. Th. I. q. 43. a. 7. ad 6.; Suarez I. XII. c. 6. n. 23.; Ruiz disp. 109. sect. 9. n. 10. sqq.). Sed quoniam theophaniae pertinebant utique ad ordinem supernaturalem, et ita mediate saltem connexionem habebant cum sanctificatione, lis de modo loquendi ex hac parte non est magni momenti. Potius dicendum est, quod missio Filii Dei erat principalis in ipsa incarnatione, theophaniae vero illae, ut l. c. ostendimus, erant quaedam prolusiones et praeparationes ad hanc missionem visibilem in natura hypostatico assumpta; propterea illae in comparatione cum hac non dicuntur et sine addito dicendae non sunt *missio Filii Dei*. Eodem fere modo dicendum esset de missione Spiritus Sancti in veteri Testamento, si quae visibilis ibi facta est (cf. p. 100. 101), in comparatione cum missione visibili eiusdem Spiritus in novo Testamento.

Corollarium. Ex dictis intelligitur, a) missionem divinæ personæ non fieri ad illam rem sensibilem, per quam præsens significatur; illa enim res non est terminus missionis sed medium assumptum ad sensibilem reddendam missionem hominibus tum illis ad quos fit missio, tum aliis propter quos saltem mediate fit; b) visibilem missionem Spiritus Sancti posse fieri et factam esse sine missione (passiva) Filii, et viceversa; licet missio invisibilis, ut postea dicemus, necessario sit coniuncta utriusque personæ et inhabitatio totius Trinitatis. Quamvis enim efficientia signi visibilis sit communis tribus personis, significatio tamen referri potest ad unam distinctam personam (p. 102.), quo modo etiam in incarnatione *efficienter* et *terminative* spe-

tata distinctione opus esse, alibi demonstravimus (Tract. de Incarnat. th. XXXII.). c) Sacraenta sunt quidem signa visibilis et efficacia gratiae sanctificantis et consequenter invisibilis missionis Spiritus Sancti, non tamen sunt ostenta tunc a Deo effecta ad significandam Spiritus Sancti praesentiam; sed res in se humanae vel naturales a Deo elevantur ad significationem et efficaciam conferendas gratiae (non loquimur de Sacramento Eucharistiae permanente); propterea in Sacraentis non potest intelligi visibilis sed tantum invisibilis missio Spiritus Sancti. Cf. August. Trin. I. II. n. 11; S. Th. I. q. 43. a. 7.; Ruiz disp. 109. sect. 12. Apparet etiam ex omnibus quae hactenus dicta sunt, non solum missionem invisibilem esse principaliter a Deo intentam praesertim in comparatione cum missione *repræsentativa*, sed etiam hanc sine illa plene intelligi non posse. Quare iam de ea nobis agendum, eniū declaratio est praecipuus scopus praesentis disputationis.

THEISIS XLIII.

De missione invisibili et inhabitacione Spiritus Sancti in sanctificatis ex doctrina Scripturae et Patrum.

¶ Tam in Scripturis docetur quam a ss. Patribus distinctissime de-
clarata invisibilis missio Spiritus Sancti ad sanctificationem nostram,
et inhabitatio in sanctificatis atque inde consortium divinae naturae,
ita ut formata participatio divinae naturae intelligenda sit assimila-
tio per gratiam infusa, tamquam effectus inhabitantis Spiritus Sancti,
participatio relativa autem sit coniunctio cum ipsa persona divina in-
habitante. ¶

Supponimus ut certum, sanctificationem fieri per supernaturalia doma gratiae creatae, quae sint aliquid ontologicum animae inhaerens eamque in se et in omnibus suis facultatibus nobilitans, et elevans ad modum sui *esse* supernaturalem (1) et ad supernaturalem statum ac virtutem operandi, ita ut creatura rationalis per haec dona referat similitudinem naturae ac vitae divinae supra omnes exigentias et vires omnium creaturarum substantialium, na-

(1) Dionysius Hierarch. eccles. c. 2. §. 1. appellat το ειναι δυνατη et το θεατην δύναμιν.

tura scilicet tam angelicae quam humanae. De his nunc non est dicendi locus, sed ea assumimus ex Tractatu de Iustificatione (vide Suarez de Gratia l. VI. VII.; Ripaldam de Ente supernatur. l. VI. disp. 132. et ceteros). At vero vi gratiae sanctificantis ipsum Spiritum Sanctum communicari et speciali modo coniungi cum iustis, indubitatum etiam est ex doctrina Scripturarum, ex intellectu catholico ss. Patrum, ac theologorum consensu.

I. Scriptura diserte docet: 1º ipsam personam Spiritus Sancti nobis communicari. Nam ex una parte exhibet a Patre et Filio distinctum Paracletum, qui nobis datur ut maneat in nobis; ex parte altera coniunctam quidem sed distinctam ostendit internam communicationem Spiritus Sancti tamquam cause et communicationem donorum gratiae tamquam effectum. « Et ego robago Patrem et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobis in aeternum... vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit et in vobis erit (παρένθετο μεταξι εἰς τὸν ἑστέα) » Io. XIV. 16. « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis » (ἡ ἀγάπη θεοῦ ἐκχεύεται εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν διὰ πνευμάτων ἄγιον τοῦ δοθεντοῦ ἡμῖν) Rom. V. 5. Quamvis itaque spiritus saepe significet habitualem animae dispositionem, et spiritus bonus dispositionem supernaturalem per dona gratiae, in his tamen locis evidenter significat ipsam personam quae est auctor gratiarum, nobis communicatam. Praeterea in omnibus locis adferendis prae oculis habeatur, quod alibi ostensum est, Spiritum cum epithetis *Spiritus Sanctus, Spiritus Patris, Spiritus Filiū* etc. nomen esse non absolutum sed personale ac proprium tertiae personae in Trinitate (supra p. 14. 401.).

2º Haec missio in corda nostra et communicatio est huiusmodi, ut persona divina *in nobis mansionem faciat* et in nobis *habitet* tamquam amator ac amatus in amato et amante, tamquam protector ac tutor et largitor donorum gratiae, tamquam Spiritus adoptionis nostrae in filios Dei, tamquam fons vitae supernaturalis, tamquam sigillum et arrha promissae possessionis Dei plenae ac beatificiae, tamquam Deus in templo rationali sibi consecrato

secundum totam naturam hominis. « Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum et manifestabo ei meipsum. » Modum huius dilectionis et manifestationis Christus Dominus interrogatus ab Apostolis declarat ita: « Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus et mansio- nem apud eum faciemus » καὶ μονὴν παρέ αὐτῷ παντούνεν¹ Io. XIV. 21. sqq.; 1. Io. III. 24. (cf. supra p. 15. vide Athanas. ad Serap. I. n. 31; Cyrill. in Io. p. 830. 831). « Vos au- tem in carne non estis sed in spiritu, si tamen *Spiritus Dei habitat in vobis* (οἰκεῖ ἐν ὑμῖν)... Si *Spiritus eius* qui sus- citavit Iesum a mortuis *habitat in vobis...* vivificabit et mortalibus corpora vestra propter inhabitantem *Spiritum eius in vobis* (διὰ τοῦ ἐνοικουντος αὐτὸν πνευμάτος ἐν ὑμῖν)... qui- cumque *Spiritu Dei aguntur*, ii sunt filii Dei.... accepistis *Spiritum adoptionis filiorum*, in quo clamamus: Abba (Pa- ter); ipse enim *Spiritus testimonium perhibet spiritui no- stro*, quod sumus filii Dei. » Similiter autem et *Spiritus ad- iuvat infirmitatem nostram*; nam quid oremus sicut oportet, nescimus; sed ipsi *Spiritus postulat* pro nobis gemitibus ine- narrabilibus ² Rom. VIII. 9-27. « Quoniam estis filii, misit Deus *Spiritum Filiī sui in corda vestra clamentem*: Abba, Pater ³ Gal. IV. 6. « In quo (Christo) credentes signati estis *Spiritu promissionis Sancto* (ἴστοργανοῖς τῷ πνευματι τῷ ἐπαγγελματῷ ἡγίαν), qui est pignus (ἱστορβων) (1) hereditatis nostrarē ⁴ Eph. I. 13. 14.; 2. Cor. I. 22.; V. 5. « An nesci- tis, quoniam membra vestra templum sunt *Spiritus Sancti*, qui in vobis est, quem habetis a Deo (τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνευμάτος, ὃ ἔχετε ἀπό θεοῦ), et non estis vestri » 1. Cor. VI. 19. « Vos estis *templum Dei civi* sicut dicit Deus: quo- niam *inhabitabo in eis et in ambulabo inter eos* (ὅτι ἐνοικεῖτε εἰς αὐτοὺς καὶ ἐμπειριζότασσοι), et eter illorum Deus et ipsi erunt mihi populus... et ero vobis in patrem et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens ⁵ 2. Cor. VII. 16. sq.; 1. Cor. III. 16. 17.

3º Iam si haec ita sunt, si *Spiritus Sanctus* nobis com- municatus distinguitur a donis gratiae ut auctor ab effe-

(1) De arrha, quae est inchoatio complenda in visione beata, vide Basil. de *Spiritu Sancto* n. 36. 40. et PP. alios apud Petav. I. VIII. c. 4. n. 6.

etu, et si est ipsa divina persona in se, quae modo quo Scripturae ipsae declarant, nobis datur et mittitur et inhabitat; ex his ipsis intelligitur nostrum *consortium* (κοινωνία) divinae naturae, quod Scripturae etiam diserte enuntiant: « per quem (διόν) maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per haec efficiamini *divinae consortes* naturae » (να δια τοτε γενηθε θεας κοινωνι φυσεως) 2. Pet. I. 4. *Communicatio et participatio κοινωνιας μετοχης*, ad praesens quod adtinet, tripliciter consideranda est. a) *Communicatio* dicitur intima coniunctio et possessio rei aliquiu modo, quo ex natura sua possideri potest ut est *communicatio κοινωνια corporis et sanguinis Christi in fidibus* 1. Cor. X. 16.; sensu analogo amici atque arcuus maritus et uxor dicuntur κοινωνοι: « particeps tua et uxor foederis tui » LXX. κοινωνος σου (1) και γυνη διαθηκης σου Mal. II. 24. Proxime sequitur significatio, qua b) κοινωνια dicitur *participatio ex bonis alterius*. Omne esse creatum aliquo sensu est *participatio divini esse*, quatenus a Deo est ut causa exemplari et efficiente, seu quatenus tum a Deo creatione originem habet tum est aliqua adumbratio divinae perfectio-
nis; sed tali participatione naturali supposita, et quidem supra-
rema quae est in spiritibus creatis, revelatio nobis mani-
festat participationem supra omnem dignitatem et exi-
gentiam substantiarum creatarum. Huiusmodi participatione
supernaturalis est assimilatio perfecta ad ipsam naturam
divinam per gratiam sanctificantem, quae animam afficit
et ut supernaturalis qualitas transformat. Duo igitur com-
plectitur « *consortium naturae divinae*, » *participatio-*
naturae divinae formalem sed analogicam h. e. super-
naturalem assimilationem ad naturam divinam (2), et hac

(1) In LXX. saepius בְּדַעַת socius vertitur κοινωνος h. 1. קִרְבָּת.

(2) « *Donum gratiae excedit omnes facultates naturae creatae, eum nihil alind sit quam quaedam participatio divinae naturae, quae excedit omnem aliam naturam...* Sic necesse est quod solus Deus deificet, communicando consortium divinae naturae per quamdam similitudinis participacionem; sicut impossibile est, quod aliquid igniat nisi solus ignis » S. Th. I. 2. q. 112. a. 1. Vide Basil. cont. Eunom. V. p. 321; Cyril. dialog. VII. T. V. p. 644.

dispositione supposita ac per hoc veluti vinculum participationem σχέτικην (Cyrill. dialog. VII. T. V. P. I. p. 643), videlicet intimam unionem cum ipsis substantiis divinae naturae. « *Deificatio*, inquit Dionysius, est ad Deum, quanta fieri potest, *assimilatio et unio* » ιπρος θεον ἀρμονίας τε και ἑστατις Hierarch. eccles. c. 1. §. 3.; c. 2. §. 1. Hoe utroque sensu sicut sumus consorts κοινωνοι divinae naturae, ita dicitur *communicatio κοινωνια Spiritus Sancti* 2. Cor. XIII. 13; et dicimus *participes μετοχης Spiritus Sancti* Heb. VI. 13. Distinctio rei declaratio est, quod sicut sensibiliter vultus Moysis splendorem induit ex conversatione cum Deo, ita nos per Spiritum Sanctum transformamur in imaginem Dei 2. Cor. III. 7. 18.; et quod cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, tuncque nostra divina filatio quae nondum appetet, manifesta erit 1. Io. III. 2. Eodem etiam pertinet sigillatio ac expressio imaginis Dei per Spiritum Sanctum, quam paulo ante commemoravimus. Vide Athanas. ad Serap. ep. I. n. 23. His addi potest c) significatio, quod multi, videlicet sancti omnes, dicto modo consorts sunt naturae divinae, atque ita cum Deo et in Deo inter se invicem uniuntur, ut principium unitatis sit Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus fideibus et vivis membris Christi inhabitans Io. XVII. 21. 23. Vid. Gregor. Nyss. T. I. p. 849. 850; conf. s. Bonavent. comp. theologicae verit. c. 9.

In omnibus Scripturae locis *inhabitatio Spiritus sancti* factoris connexa quidem exhibetur cum donis sanctificantibus, sed ab eis distincta tamquam supremum fastigium dilectionis Dei erga suam creaturam. Porro Dei seu personae divinae distinctum spectatae *inhabitatio ac mansio* in sua creatura non designat simpliciter praesentiam Dei, sed (omnipraesentia supposita) semper significat specialem relationem et coniunctionem Dei cum creatura, quae coniunctio non utique in Deo sed in creature aliquid reale ponit (cf. de Incarn. th. XXXIII). Omnipraesentia in hypothesi existentis creaturae consequitur necessario ex divina immensitate, inhabitatio autem est ex libera dilectione.

II. Cum Scripturis conferenda iam est explicatio ss. Patrum et catholicus intellectus veritatis, de qua agimus. Pauca ex multis adferemus, non tam ut rem ipsam in confuso probemus, quam ut sicut hactenus ex testimoniis Scripturae ita etiam ex Patrum doctrina fundamenta praestruamus ad aliquam intelligentiam huius inhabitacionis et unionis.

Frequenter ss. Patres docent in sanctificatis *participationem Spiritus Sancti et participationem divinae naturae*. Distinguunt vero diserte ipsius personae divinae participationem velut *terminative spectatam*, quae est specialis coniunctio et relatio ad divinam personam, et participationem naturae divinae *formalem sed analogicam* per inherentia dona gratiae, quae a Spiritu habitante prouenant in animam eamque exortant, et sunt tum effectus tum' viciolum coniungens eiusdem inhabitantis Spiritus (1). Allato textu Pauli 1. Cor. XII. 4: « divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus » etc., ita commentatur Athanasius. « Quae Spiritus singulis distribuit, ea a Patre per Verbum dantur; nam omnia quae Patris sunt, sunt etiam Filii, unde ea quae a Filio in Spiritu dantur, Patris sunt munera. Et cum Spiritus in nobis est, etiam Verbum illum dans in nobis est et in Verbo est Pater, atque ita fit illud: venimus ego et Pater et mansio mea apud eum faciemus, sicut dictum est. Ubi enim lux est, ibi est et splendor (ἀπαντασμα); et ubi splendor; ibi etiam huic est virtus et splendida gratia (ἡ τούτου ἐφεύξιν καὶ αὐγούσιδης χρις). Quod iterum Paulus docens in 2. Cor. epistola scripsit: gratia Domini Nostri Iesu Christi et charitas Dei et communicatio Sancti Spiritus cum omnibus vobis. Gratia enim et donum quod in Trinitate datur, datur a Patre per Filium in Spiritu

(1) « Cum diabolus creatura sit... non implet aliquem participationem sui, neque potest mentem inhabitare sui participatione, vel per suam substantiam... Spiritus autem Sanctus cum Deus sit, per suam substantiam mentem inhabitat et sui participatione bonos facit: ipse enim est sua bonitas... Nec tamen per hoc removetur, quin per effectum suae virtutis sanctorum implet mentes » S. Th. c. gent. IV. 18. cf. Didimum (intrepere s. Hieronymo) de Spir. S. n. 62.

Sancto. Sicut namque gratia data ex Patre est per Filium, ita communicatio doni in nobis fieri non potest nisi in Spiritu Sancto. Huius (*Spiritus Sancti*) siquidem participes effecti (τούτου γρά μετεγνωτε) habemus Patris charitatem et Filii gratiam et Spiritus communicationem. Ex his igitur una Trinitatis virtus (ἐνέργεια) ostenditur. Non enim velut a singulis personis diversi ac divisa donata Apostoli significat, sed quod dona in Trinitate dantur, et omnia ab uno Deo sunt..... Profecto cum Dominus ait: *venienimus ego et Pater, simul venit Spiritus non alio modo quam ut Filius in nobis habitaturus (συνερχεται το πνευματικον ουκ άλλος η ους οιως εν την οικησιν)...* Cum vero Filius in nobis est, Pater quoque simul est, dicente Filio: ego in Patre et Pater in me » Athanas. ad Serap. ep. I. n. 30. 31. Habet hic descriptam et personarum inhabitacionem et personarum inhabitantium aliquem ordinem (proxime enim in nobis dicitur esse participatio Spiritus Sancti), de quo paulo post dicemus, et distincte gratiam ac dona ut effectum unius communis efficientiae trium personarum.

Adhuc clarius connexionem inhabitantis Spiritus et gratiae infusaes describit s. Basilius. « Virtus et natura Spiritus, qualis sit, manifestior et patentior fiet, si consideraverimus, quomodo contineat et sua voluntate agat sanctos et totam rationalem naturam. Etenim toti multitudini coelestium Virtutum et multitudini iustorum *dediit se ipsum*, et omnis hypostasis iustorum tum magnorum tum parvorum tum angelorum tum archangelorum sanctificate est... Et per hunc quilibet sanctorum deus est, dictum est enim ad eos a Deo: ego dixi, dili estis... Necesse est autem eum qui diis causa est ut dili sint, Spiritum esse divinum et ex Deo. Ut enim quod cremantibus causa est ut sint cremantia, id cremans esse necesse est, et quod sanctis causa est ut sint sancti, id necessario sanctum est; ita et eum qui diis causa est ut dili sint, Deum esse necesse est (1).

(1) Confer que paulo ante civitavimus ex S. Th.: « necesse est quod solus Deus deificet, communicando consortium divinae naturae per quamdam similitudinis participationem, sicut impossibile est quod aliquid igniat nisi solas ignis » 1. 2. q. 112. a. 1.

Sic nempe tantum bonum et divina possessio est *Spiritus* (*θεού κτημάτος ὄντος του πνευμάτος*)... Et quam vitam indit *Spiritus* in alterius hypostasin, ea ab ipso non separatur. Sed sicut ignis calor alius est qui ipsi inest, alius quem aquae aut alteri huiusmodi rei impertit, ita etiam *Spiritus* et in se habet ipsam vitam (*την ζωήν*); et qui eius sunt participes, divine (*θεοπεπτωτές*) vivunt, vitam (*ζωήν*) divinam et coelestem habentes.... Nihil *Spiritus* in se habet adventivum, sed habet omnia semperne tamquam Dei *Spiritus* et ex ipso effulgens (*περηνός*), principium ipsum habens sicut fontem sui, et inde scatiriens (*πηγαζόν*). Fons autem et ipse est predictorum honorum (donorum gratiae); at ipse ex Deo scatiriens (*πηγαζόν*) est in se subsistens (cf. th. XL.); quea vero ex ipso profluant, efficientiae eius sunt. Hunc *Spiritum Sanctum* effudit in nos abunde Deus per Iesum Christum, effudit non creavit, largitus est non fecit, dedit non condidit » s. Basil. contr. Eunom. l. V. T. I. p. 321. sq. Similia habet alibi. « *Spiritus cum anima coniunctio* (*οἰκείωσις πρὸς ψυχὴν*) non fit appropinquando secundum locum... Hie eis qui ab omni sorde purgati sunt *illucescens* (*ἀλλαμπών*) *per communionem cum ipso spirituales reddit*; et quemadmodum corpora nitida ac pellucida incidente *eis* *radio fluit et ipsa splendentia, et aliud fulgore ex sese profundunt; ita animae quea Spiritum in se habent* (*πνευμάτωφη*) *illustranturque a Spiritu, flunt et ipsae spirituales*, et in alios (suo modo) gratiam emittunt: hinc futurorum praescientia, occultorum comprehensio, donorum distributiones (ministeriales), coelestis conversatio, cum angelis chorea, gaudium numquam finiendum, mansio in Deo, ad Deum assimilatio, et quod est desiderabilium supremum, ut (analogice) deus fias » de *Spiritu Sancto* c. 9. n. 23. cf. ibid. n. 22. 38. Immo Basilius *Spiritum Sanctum* quatenus nobis inest et nos perficit ac spirituales reddit, comparat cum *forma* licet magis ibi respiciat operationes et effectus *Spiritus Sancti*, qui vere nobis inherenter ut *formae*. « Quatenus *Spiritus Sanctus* vim habet perficiendi rationales creaturas absolvens fastigium earum perfectionis (*την ἀκροτηταν* cf. Cyril. dial. VII. p. 666. το ἀκροτάτων της

εὐλογίας), *formae rationem* habet. Nam qui iam non vivit secundum carnem, sed *Spiritu Dei agitur et filius Dei nominatur et conformis imagini Filii Dei factus est, spiritualis* dicuntur. Et sicut vis videndi in sane oculo, ita est efficacia *Spiritus* (*ἡ ἐνέργεια του πνευμάτος*) in anima mundi... *Gratia ab eo manans, dum Spiritus habitat in dignis et sua ibi operatur*, recte dicitur inesse iis, qui *Spiritus* sunt capaces.... Ubi gratia quae ab ipso est accedere ac rursus recedere potest, proprie et vere inesse dicitur, de *Spiritu Sancto* c. 26. n. 61. 63.

S. Cyrilus multis in locis de hac participatione loquitur, sed et ipse non minus clare distinguit participationem *σχέτικην* seu unionem amicitiae, qua nobis unitur ipsa persona divina, et participationem formalem sed analogiam divinam naturae per dominum inhaerentis gratiae. Pneumatomachi negantes divinitatem *Spiritus Sancti*, eo ipso negabant nobis communicari ipsam personam *Spiritus Sancti* ita, ut ratione huius unionis possimus dici consortes divinae naturae, h. e. coniuncti Deo, eo quod simus coniuncti *Spiriti Sancto*; negabant etiam gratiam et sanctificationem esse a *Spiritu tamquam essentialiter Sancto*, adeoque ut a causa principe; sed affirmabant, solam gratiam nobis communicari, et communicari a *Spiritu Sancto* tamquam a causa externa et non nobis inhabitante, et tamquam a causa ministeriali. Contra eos Cyrilus toto dialogo VII. et alibi non utique negat communicationem gratiae; sed probat, ipsam personam *Spiritus Sancti* nobis inhabitare et per hanc inhabitationem nos esse *σχέτικος*; participes divinae naturae h. e. cum Deo ipso coniunctos, et a *Spiritu Sancto* inhabitante esse sanctificationem nostram ex propria *Spiritus virtute*, non vero ut a causa ministeriali.

Collectores sunt Cyrilus A et Hermias B, qui inter cetera ita disputant. « A. Quod divinam nobis imprimit imaginem et signaculi instar supramundanam pulchritudinem inserit (1), nonne *Spiritus est?* B. At non tamquam

(1) Το δη την θεαν την ἡμετέρων εἰκόνα καὶ σημαντίσου δικαιούση το ὑπερχρυσὸν καλλός. Distinguuntur clare signaculum σημαντίρων efficienter imprimens et imago impressa ut effectus. Eodem sensu et cum funda-

Dens aiunt, sed ut subministrator (*ὑπομητής*) divinae gratiae. A. Igitur non ipse sed gratia qua per ipsum est, nobis imprimitur? B. Ita videtur. A. Oportet igitur imaginem gratiae non imaginem Dei vocari hominem! Interpretatur deinde illud Gen. II. 7: « inspiravit spiraculum vitae » de communicatione Spiritus Sancti, et ei comparat Io. XX. 22. « insufflavit et dixit, accipite Spiritum Sanctum. » Tum prosequitur: « A. At si a substantia Spiritus Sancti disuncta (1) esset gratia, quae per ipsum est; quidni clare dicit beatus Moyses, producto in lucem animali inspirasse universi creatorum gratiam per Spiritum vitae; Christus autem nobis: accipite gratiam per ministerium Spiritus Sancti? Atqui nuncupatus est illuc quidem (in Genesim) Spiritus vitae... per Salvatoris vero vocem Spiritus Sanctus dicitur est, quoniam *ipsummet revera Spiritum in credentium animalibus inhabitare facit et immittit*, atque per ipsum et in ipso reformat in formam primitivam, hoc est in se ipsum sive in sui similitudinem per sanctificationem, sic nos revocans ad archetypum imaginis, hoc est ad characterem Patris. Character enim verus et perfecte similitudinem exprimens ipse est Filius, similitudo autem pura et naturalis Filii est Spiritus, ad quem (*Spiritum*) et nos configurati per sanctificationem, ad ipsam Dei formam configuramur. Hoc nobis persuadet apostolicus sermo: filoli, inquit, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus Gal. IV. 19. Formatur autem per Spiritum, qui nos reformat ad Deum (Deo similes) per se ipsum. Quando igitur ad Christum formamur, ipse nobis imprimitur et pulchra similitudine formatur (in nobis) utpote per naturaliter ei

mento in ipsis Scripturis PP. alii Spiritum Sanctum appellant signaculum quo ad imaginem Christi reformamur, unguentum quo ungimur ac consecramur, fragrantiam qua Christi bonus odor efficiamur. Vide Athanas. ad Serap. ep. 1. n. 23; Basil. contr. Eunom. I. V. p. 301; Cyril. dialog. p. 530, 554, 675; in Io. p. 932, etc. Clarissimum s. Hieronymus in Eph. IV. 30. T. VII. p. 632. Spiritum Sanctum ut signaculum imprimens distinguunt a singaculo impresso.

(1) Τῆς ὁδίας των πνευμάτων διαχωρισμένη χώρα, gratia dissoluta non colligata cum substantia Spiritus (*χρόνος; funis; ligamen*). Sensus ergo non est, quod gratia sit ipsam substantia Spiritus Sancti, sed quod gratia colligata est cum inhabitatione ipsius Spiritus Sancti.

similem Spiritum (1); Deus ergo est Spiritus et ad Deum conformans, non tamquam per ministeriale gratiam sed tamquam participationem divinae naturae in se ipso donans iis qui digni sunt... Reformamur in similitudinem, quae est ad Spiritum Sanctum sive ad Deum per fidem et sanctificationem et relationem ad ipsum; sed, ut clarum est, relatione secundum participationem et adventitie, licet divinae naturae nuncupati simus consortes (2).... Templa autem Dei immo etiam dii vocamus et sumus. Interroga adversarios, quare id tandem, si revera sumus nudae et subsistentia carentis gratiae participes? At non ita res se habet. Templa enim sumus vere existentes et subsistentes Spiritus; vocati autem sumus propter ipsum etiam dii, quatenus divinae et ineffabilis naturae consortes sumus per coniunctionem ad ipsum » (3) Cyril. dial. VII.T.V.P. I. p. 638 sq. Vide ibid. 644. 657. 669. 672. 673; in Io. p. 93. 810. 832.; Thesanr.352.Brevissime eandem doctrinam complectitur Cyrus: « quod in aliud quendam habitum (*εἰς τέραν την ζῶντα*) transformet eos, in quibus fuerit et inhabitaverit Spiritus, eosque in *novitatem vitae* restauret, nonne facile est cuivis ex testimonio tum veteris tum novae Scripturae ostendere? » in Io. pr. 919.

Cyrillus itaque non secus ac alii Patres ad demonstrandum divinitatem Spiritus Sancti uitetur hoc argumento, quod a) non solum gratia et effectus Spiritus Sancti in nobis producuntur; sed Spiritus Sanctus ipse intime et modo speciali unitur iustis ita, ut propter unionem cum Spiritu Sancto dicantur et sint *relatione coniunctionis consortes divinae naturae*. b) Probat divinitatem inde, quod Spiritus inhabitanus non ut minister (*ὑπομητής*) sed sua virtute (*ἐντοργός*) gratiam confert et sanctificat. « Quoniam igitur gratia perfecta est, nisi omnino Spiritus Sancti in cordibus

(1) Ότι τουν προς Χριστον μαρρουμέθα, και αὗτος ἡμιν ἐνσημανεται, και εἰδούσινται καλον δι' ὅμοιον φυσικος του πνευματος.

(2) Αναπλατομετα γαρ εἰς εἰκόνων τον προς το πνεύμα το ἥριον ἦτοι προν θεον δια πτωτων και ἀνταρμον και της προς αὐτο σημειων, δηλων δι' της κατα μαθειν και εἰσεκτημανον, ει και θεας φυσιον, διομαρτυρειν κοινωνων.

(3) Τη θεα τι και ἀποδέητον φυσι, τη προς αὐτο συντεξια, κεχωινουηκοτε.

nostris facta infusio iuxta Pauli sententiam? Quomodo itaque erit vera in nobis gratia, si sanctificatio nobis subministrata est per creaturam, sicut et lex per angelos? Nam si *Spiritus Sanctus non propria virtute operatur* (*αὐτούργει*) *in nobis*, sed per participationem sanctitate a divina essentia repletus gratiam sibi datam in nos emitit, manifestum est, gratiam Spiritus Sancti nobis per creaturam conferri. At hoc falsum est... *Spiritus itaque Sanctus sua virtute in nobis operatur* (*αὐτούργειν ἀρχ το πνευμα εἰν ημιν*), vere sanctificans atque uniens nos sibi ipsi per coniunctionem ad ipsum (*ἐνοντος ἡμιν εἴναι δια της προς αὐτο συναρφίσεις*), atque reddens nos divinae naturae consortes. *Treasur.* T. V. P. I. p. 352. Itaque c) poterit sensu verissimo dici, « *Spiritum Sanctum per se ac per communicationem substantiae suae nos sanctos efficiere*, » ut loquitur Petavius l. VIII. c. 4. n. 8. (1). Id vero intelligi debet ita, ut *Spiritus Sanctus primo efficiens sanctificet per diffusionem charitatis Dei in cordibus nostris, et deinde velut terminative ipse sit, cui coniungimur vinculo gratiae, charitatis et amicitiae, atque adeo inhabitans Spiritus Sanctus sit supremum ac divinum fastigium nostrae sanctificationis, ut ss. Basilius et Cyrilus loquuntur* (2). Cavendum tamen est nostra hac

(1) Quatenus ab interpretatione Petavii dissentiamus, paulo inferius propositis dissensus rationibus explicabimus.

(2) Plures theologi putant, distinguunt iustitiam quae est per gratiam sanctificantem infusam, et filiationem adoptivam ita, ut filiatio a gratia absolute loquendo sit separabilis. Porro hoc supposito Lessius l. c. et Petavius (l. VIII. c. 5. n. 9. 12; c. 6. n. 8; c. 7. n. 8), propriam formalem rationem filiationis adoptivae non esse gratiam sanctificantem sed ipsam substantiam Spiritus Sancti nobis applicatam. Hoe quidem non putamus verum; sed dicimus Spiritum Sanctum inhabitantem a fastigium perfectionis, tum sanctificare scilicet tum adoptionis non ut causam formalem, sed ut causam efficientem et ut terminum cui coniungimur (vide Cornel. a Lapide in 2. Pet. I. 4). At vero non ideo minus explodemus censuram arbitriarum Ripaldae, qui in opinionem Lessii invehit velut « suspectam, quae proxime accedit sententia haereticorum assentientium nos instifieari per formam extrinsecam, quam Cone. Trid. anathemate percussit » (Ripalda de ente supernat. l. VI. disp. 132. sect. 8. n. 94. sq.; sect. 10. n. 127. cf. Viva de Grat. disp. IV. q. 3. n. 3. sq.). Solum posset esse dubium de eo, quod dicimus *inhabitantem* Spiritum

aestate, ne obscuro modo loquendi ansa praebatur considerandi ipsum Spiritum Sanctum velut *formalem* sanctificationem nostram. Iustificationis causa « efficiens est misericors Deus qui gratuito abluens et sanctificans *signans et ungens* Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostrarum... denum *unica formalis causa* est iustitia Dei, non qua ipse iustus est sed quia nos iustos facit; quia videlicet ab eo donati renovamur... *iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam* » Cone. Trid. sess. VI. c. 7. Porro ex omnibus hactenus dictis facile appetat, quo sensu intelligendum sit, quod etiam PP. quandoque aiunt, Spiritum Sanctum *ὑπόστασον*; i. e. substantiae in iustis habitare eisque coniungi. Vide Basil. contr. Eunom. V.p.297. cf. Gregor. Naz. or. 41. al. 44. n. 11. Verissime id dicitur, dum adverbium refertur ad subiectum, seu ratione terminorum qui uniuersit, sed falsum esset, si referretur ad ipsum modum unionis; hoc enim sensu unio substantiva non est nisi unio substantiarum ad unitatem naturae, cuiusmodi coniunctio creaturarum cum Deo repugnat, vel ad unitatem hypostaseos, cuiusmodi est unio humanae naturae cum Verbo (cf. Tract. de Incarn. th. XX). Patres alios vide apud Petav. l. VIII. c. 4-7.; Thomassinum de Incarnat. l. VI. c. 10-20.

Theologi scholastici communis consenserunt doctrinam hanc tradunt eamque distinctius explicant. Inter ceteros consuli possunt s. Thom. 1. q. 43. a. 3. et praesertim 1. dist. 14. q. 2; Alexander Halens. 1. q. 73. m. 4; s. Bonavent. 1. dist. 14. a. 2.; Compend. theolog. veritat. c. 9; tum Molina in 1. q. 43. a. 3; Suarez l. XII. c. 5. qui rem hanc optime declarat; Lessius de perfect. divin. l. XIII. c. 11.; de summo bono l. II. c. 1. n. 4.; Ruiz disp. 109. sect. 1. sqq.; Ysambert in 1. q. 43. a. 3; Cornel. a Lapide in 2. Pet. I. 4. et in epp. Pauli passim.

Sanctum efficiens sanctificare, cum ratione prior videatur gratia ut dispositio ad inhabitationem Spiritus. Ad hoc respondet s. Thomas: ex parte recipientis ratione priorem esse receptionem donorum ut dispositionem, sed ex parte finis et agentis « per prius recipimus Spiritum Sanctum quam dona eius... et hoc est simpliciter esse prius » S. Th. 1. dist 14. p. 2. a. 1. solut. 2.

THEISIS XLIV.

Explicatio aliqua huius inhabitationis divinæ
ex parte termini.

Si ad aliquam mirabilis huius unionis intelligentiam spectetur im-
primis terminus missiquis et inhabitationis; *inhabitatio* dici debet
animaæ elevatae per gratiam unio amicitiae cum Deo ad fruitionem
hic inchoatam, in altera vita consummatam per cognitionem et amorem
(per charitatem in fide, per charitatem in visione), ita ut Deus amando
faciat amantem, et possideatur charitate; ac propterea in anima san-
ctificata Deus maneat secundum essentialiam novitatem amicitiae, secun-
dum potentiam et praesentiam novò modo.

Praeuentibus theologia possumus distinctiorem aliquem intellectum huius inhabitationis et unionis ex Scriptura et ss. Patrum declarationibus atque ex fidei analogia deducere, que in re habentes prae oculis normam certam catholicæ doctrinae possumus utique ac debemus eo pertinere, ut nihil dicatur quod verum non sit; sed non eo pertingemus, ut huius mysterii divinæ dilectionis totam profunditatem et altitudinem intelligamus, et explicare valamus totum verum, quamdiu nobis dicitur: nunc filii Dei sumus, et nondum apparet, quid erimus (I. Io. III. 2).

Supponitur ratione immensitatis Dei unius et trini intima inexistentia in omnibus creaturis secundum essentialiam, potentiam, et praesentiam. Sed ex hac necessaria inexistentia non dicitur Deus *habitare* in creatura secundum modum, quo Scriptura et PP. nobis exhibent inhabitationem, neque haec potest dici *unio* creaturæ cum Deo. Praeter unionem hypostaticam propriæ dicta *unio* cum Deo ex parte creaturæ est solum possessio Dei ad fruendum Deo tamquam ultimo fine. Ad fruitionem completam quidem possidebimus Deum unum et trinum in lumine gloriae, quod gratiam sanctificantem supponit; nunc vero in hac vita sanctificati gratia et charitate possidemus Deum Patrem, Filium, Spiritum Sanctum ad fruendum inchoate et dispositive. Sicut ergo secundum dona naturalia progedimur a Deo ut a principio, quae non est propria unio cum Deo; ita per donum supernaturale gratiae et charitatis ac

tandem gloriae reducimur in Deum ut ultimum finem, et vere unimur Deo uni et trino ut fruendo. « In exitu creaturæ a primo principio attenditur quaedam circulatio vel regyratio, eo quod omnia revertuntur sicut in finem in id, a quo sicut a principio prodierunt.. Secundum hoc ergo processio divinarum personarum in *creaturas* potest considerari duplicer: aut in quantum est ratio exequendi a principio, et sic talis processio (in *creaturas*) attenditur secundum dona naturalia, in quibus subsistimus...; potest etiam attendi (processio in *creaturas*), in quantum est ratio redeundi in finem, et est secundum illa dona tantum quae proxime coniungunt nos fini ultimo scilicet Deo, quae sunt gratia gratum faciens et gloria... Etenim in participationibus divinæ bonitatis non est immediata coniunctio ad Deum per primos effectus, quibus in esse creature sub-sistimus; sed per ultimos quibus fini adhaeremus, et ideo concedimus Spiritum Sanctum non dari nisi secundum dona gratum facientia... Ad dationem Spiritus Sancti non sufficit quod sit nova relatio, qualiscumque est, creature ad Deum; sed oportet quod referatur in ipsum sicut ad habitum, quia quod datur alicui, habetur aliquo modo ab illo. Persona autem divina non potest haberi a nobis nisi vel ad fructum perfectum, et sic habetur per donum gloriae; aut secundum fructum imperfectum, et sic habetur per donum gratiae gratum facientis » S.Th.1.d. 14. q.2.a. 2.

Porro haec possessio et fruitio Dei ultimi finis est per habitum simul et actum, vel saltem per habitum cognitionis et amoris (coniunctum utique non divisim per cognitionem tantum quae non sufficit ad fruendum, nec amoris tantum qui sciuntur a cognitione esse non potest). Unde a supra communem modum, quo Deus est in omnibus rebus, est unus specialis qui convenit naturæ rationali, in qua Deus dicitur esse sicut cognitum in cognoscente et amatum in amante; et quia cognoscendo et amando creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundum istum specialemodum Deus non solum dicitur esse in creatura rationali, sed etiam *habitare* in ea sicut in templo suo » S. Th. 1. q. 43. a. 3.

Verum ut hoc rite intelligatur, attendendum est, esse hunc *amorem mutuae amicitiae perfectissimae*, qua Dominus Deus, ut loquitur s. Ignatius (Contemplat. ad amor. spiritual.), « non solum dat ex iis quae habet sed etiam seipsum, quantum potest, iuxta divinam suam ordinationem; » creatura vero per charitatem sibi datam attingit Deum amore ad frumentum. Unde hic amor amicitiae non solum est unio secundum affectum, sed ex sese postulat etiam appetit unionem realem, ut explicat s. Thomas 1. 2. q. 28. a. 1: « quaedam unio est effectus amoris, et haec est unio realis, quam amans quaerit de re amata. » Cum iam caritas ex parte Dei omnipotens id, quod appetit, etiam faciat; recte dici potest, gratiam sanctificantem, quae vel includit charitatem vel est ipsa caritas « quasi iunctura quaedam duo aliqua copulans aut copulare appetens » (Aug. Trin. VIII. c. 10; S. Th. I. c.), esse tamquam novum titulum, qui postulet Dei coniunctionem cum anima sanctificate ita, ut si Deus ratione immensitatis non ubique praesens esset, fieret praesens secundum essentiam et coniungeretur cum sanctificatis (Suarez l. c. n. 12. 13.). Hoc vero ipsum habet suum fundatum in eo, quod amor ordinatus est ad frumentum Deo.

Si igitur haec unio comparetur cum Dei existentia in omnibus creaturis secundum *essentiam, potentiam et praesentiam*; unio et inhabitatio, ut iam supra ex Scripturis deduximus, est ex novo titulo et morali exigentia postulante praesentiam Dei secundum *essentiam* non ut immensis sed ut amantis et amati, communicantis se amato ad frumentum; est deinde novus modus inexistentiae secundum *potentiam et operationem effectuum supernaturalium*, et novus modus secundum *praesentiam* per tutelam et supernaturalem providentiam patris erga filium adoptivum. « Ad frumentum eo quo frumentum est, requiritur *praesentia fruibilis* et etiam *dispositio debita frumentis*; unde requiritur praesentia Spiritus Sancti et eius donum, scilicet amor quo inhaereat ei. Verumtamen cum datur nobis Spiritus Sanctus, non incipit esse in novo loco, sed novo modo per productionem novi effectus et novi respectus, quo creatura se

aliter habet ad Spiritum Sanctum quam prius, propter quod et ipse dicitur aliter esse in creatura quam prius, quia est in ipsa ut in cognoscente et amante ipsum, quod non fuit prius. Ex iam dictis patet, quod in iustificatione duplex caritas nobis datur scilicet creata et increata, illa qua diligimus, et illa qua diligimur.. Ex his colligitur, quod licet Deus sit in omnibus per essentiam, praesentiam et potentiam, *non tamen habetur ab omnibus hominibus per gratiam* » s. Bonavent. compend. theol. verit. c. 9.

Consequitur ex dictis corollariorum instar, quod a) unio de qua loquimur, est nova relatio creaturae ad Deum, ex parte creaturae maxime realis fundata in donis gratiae et supernaturali elevatione ontologica; in Deo autem incomparabili bono nihil quidem reale ponens, sed vera tamen est unio per mutationem non in utroque sed in altero tantum termino unitorum, qui est creatura. Quae Dei incomparabilitas hic longe facilius intelligitur quam in unione hypostatica, ubi tamen aequa certa est et ex eodem principio concilianda per mutationem factam in unita natura humana (de Incarn. th. XXXIII.). Consequitur b) falsum esse, quod aliqui ex Scholasticis dicebant, posse Spiritum Sanctum invisibiliter mitti abeque donis supernaturalibus creaturae collatis. Missio invisibilis est ad unionem et inhabitacionem personae procedentis; haec autem unio et inhabitatio absque mutatione supernaturali in creatura unita concipi non potest.